

23.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԻՒՂԱԲԵՐԻՑ

Ի ՎԱՌՆԱ

ԹՈՒՂԹՒՔ՝ 6: — ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ՝ 37 X 27 1/2 X 1: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. իւրաքանչիւր սիւնակ 10 սնդմ. լայնքով, ներքին լուսանցք 1 1/2 սնդմ.: — ՏՈՂՔ՝ 33: — ՆԻԻԹ՝ բուրբ հաստ եւ յղկուած, փայլուն: — ԿԱԶՄ՝ ամուր խաւաքարեայ, բաւշապատ (մուր կարմիր), կողքուն՝ արծաթեայ քանակներով, որոնք կը ներկայացնեն սկիզբը՝ Ս. Խաչնալուրի, անկիւնները չորս հրեշտակներով, ետեւը Ս. Յարութիւնը, եզերուած Ս. Գրեան չորս նկարիկներով: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նոր: — ԳԻՐ՝ մեծ բոլորգիր, սեւ մեղմով: — ՍԿԶԲՆԱԳԻՐՔ՝ բազմագիր, բազմապնդ: Խորագիրը՝ կարմիր մեղմով: — ԽՈՐՈՒՆՔ, ԶԱՐԴԱՆԿԱՐՔ ԵՄԱՅԻՆ. չուցի: — ԴԱՏԱՐԿ՝ քղ. 1 եւ 6 (որպէս պահպանակ): — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԲՄԿԱ (եւ 1812): — ԳՐԻԶ՝ Տ. Մեղան քնն.: — ՏԵՂԻ՝ Կ. Պալիս: — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ քղ. 5ր: — ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ վառնայի Ս. Սարգիս եկեղեցայ:

Մատենա և ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԻՒՂԱԲԵՐԻՑ (Թղ. 2ա—5բ):

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Նօտրադիր. Թղ. 5բ. — Յիշատակ է շքեղազարդ պատկերաւոր եւ արծաթապատ իւղարբերից սուրբ Աւետարանս ի վառնայ Սուրբ Սարգսի Եկեղեցւոյն. որ եւ վառնայի Փօս պըլըիս պարուն մասնատի Սարգիսն՝ վառն իւր եւ վառն համայն կենդանեաց եւ ննջեցելոցն իւրոց:

Արդ՝ ինչքի ի վայելողացդ զսա, միով Հայր մերիւ յիշել առ Տէր, եւ յիշողքդ՝ լեւուք յիշեալք ի Տեսունէ մերմէ ամէն:

Գրեցաւ ի Կոստանդնուպօլիս ի ԲՄԿԱ Թուականիս մերոյ, յունվարի Ա, ձեռամբ սուրբ Հրեշտակապետ Եկեղեցւոյ յետին սպասուոր Տէր Մելքոն տրուպ քահանայի:

ԾԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ. Զեռագրիս զրիչ Տէր Մելքոն քհյ. (աթուակալ Պալաթու Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ) օրինակած է անդ նաեւ 1817ին «Պատմութիւն եւ պատճառ եւ կերպ ստանալոյն ազգիս Հայոց, Յունաց Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյն... առ զրան Պալաթու...» գրքոյկը (Մելքոն Ասատուր՝ Երեքարեան Պատմ. Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ Պալաթու, էջ 42), զոր ապա ձոխացուցած 1837ին՝ նոր տեղեկութիւններով (Անդ, էջ 43 եւ 133. հմմտ. Տաշեան, Մայր Յուցակ, էջ 912), իսկ 1839ին օրինակած է «Գիրք ճակատամարտութեան»ը (Տաշեան, անդ, 937):

24.

ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԻՒՂԱԲԵՐԻՑ

Ի ՎԱՌՆԱ

ԹՈՒՂԹՒՔ՝ 14: — ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ՝ 42 X 32 1/2 X 1: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ խառն (միասիւն եւ երկսիւն), 32 X 26, առնուած կապոյտ շքագծի մէջ: — ՏՈՂՔ՝ 21: — ՆԻԻԹ՝ բուրբ հաստ եւ յղկուած: — ԿԱԶՄ՝ խաւաքարեայ բաւշապատ (գոց կարմիր), կողքին արծաթեայ քանակներով, սկիզբը՝ Ս. Յարութիւնը եւ ետեւը Խաչնալուրի վար առնուիլը: — ՄԱՄԱՆԱԿ՝ չուցի: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նոր. կը պակսին կէտերը Ա. եւ ԺԳ. անգիր բուրբերուն: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր մեծ, սեւ մեղմով: — ՆԿԱՐՔ՝ 4, աւետարանիչներու սկզբնաւորութեան հանդիպակաց էջերուն վրայ (քղ. 3բ, 5բ, 7բ, 9բ), մեծադիր՝ ամբողջ էջ, իսկ ուրիշ 4 նկարներ՝ անոց կէս մեծութեամբ կը ծառայեն իբր կիսախորան՝ աւետարաններու սկզբնաւորութեան (քղ. 4ա, 6ա, 8ա, 10ա): Բաւական յառոյ գործեր, հարապատ եւ նոյն գոյներով: — ՍԿԶԲՆԱԳԻՐՔ՝ հրեշտակապիր եւ բազմագիր: — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՔ՝ չուցի: — ԴԱՏԱՐԿ՝ քղ. 1, 2, 3ա, 12, 13, 14: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ. կը բուխ ժԹ. դարու սկիզբը: — ԳՐԻՉ՝ անյայտ: — ՏԵՂԻ՝ անձամբ: — ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ վառնայի Ս. Սարգիս եկեղեցայ:

Մատենա և ԱԻԵՏԱՐԱՆ ԻՒՂԱԲԵՐԻՑ (Թղ. 4ա—11բ):

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Բուն զրչինը կը պակսի. կողքին արծաթեայ Ա. քանդակին վրայ՝ Գրիտոսի դամբանին վերեւ՝ փորագրուած է. «Յիշատակ է Իւղարբերից սուրբ աւետարանս վառնա սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյն Բալուցի Հաւա քաղաքն Մէլլոնեան աստուածասէր Կիրակոս աղա որօ վարցահատուց աչն անէղին լիցի յամի տեսուն 1847 եւ յուլիսի 1»:

Թղ. 3բ. Կարմիր մելանով գրուած նոյնը՝ սրբագրուած. «Յիշատակ է՝ Իւղարբերից սուրբ Աւետարանս վառնայու սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյն՝ Բալուցի Հաւա գիւղէն Մելլոնեան Աստուածասէր Կիրակոս Աղայի, որոյ վարձահատուց աչն անէղին լիցի. յամի տեսուն 1847 եւ յուլիսի 1»:

25.

ՀԱՒԱՔԱՅՈՑ ԲԺՇԿԱՐԱՆ

Ի ՊԼՈՎԴԻՒՒ

ԹՈՒՂԹՒՔ՝ 131: — ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ՝ 17 1/2 X 11 X 2: — ԹԵՐԹՔ՝ 11, Ա.—ԺԱ. խառն եւ պակասաւոր (Ա.—Բ.՝ 10ական, Գ.՝ 12, Դ.՝ 16, Ե.՝ 14, Զ.—Է.՝ 16ական, Ը.՝ 6, Թ.՝ 16, Ժ.՝ 10, ԺԱ.՝ 5): — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն, 14 X 8: — ՏՈՂՔ՝ 18—20: — ՆԻԻԹ՝ բուրբ, միջակ հաստ եւ ուղղիկ: — ԿԱԶՄ՝

խաւաքարեայ կիւն կաշեպատ: — ՄԱՄԱՆԱԿ՝ ՉՈՒՂՔ՝ չուցի: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ գէշ չէ, բայց քանի մը քղքեր մէջէն եւ վերջաւորութեան կը պակսին չուցի նաեւ նակար: — ԳԻՐ՝ բոլորգիր միջակ, աննաշակ: — ՍԿԶԲՆԱԳԻՐՔ՝ ընդհանրապէս կարմիր մեղմով: — ԶԱՐԴԱՆԿԱՐՔ ԵՄԱՅԻՆ. չուցի: — ԴԱՏԱՐԿ՝ չկայ: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ իբր ԺԸ.—ԳԹ. դար: — ԳՐԻԶ ԵՒ ՏԵՂԻ՝ անձամբ: — ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ կը պակսին: — ՍԵՓԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ՝ անձամբ կանխ. գնած եւ գայն Շուսէնցի ազգայինէ մը 1939ին:

Մատենա և Հաւաքարեայ մարդկային կողմախօսական-բժշկական եւ բուսարանական դիտելիքներու, զրի առնուած հայերէն եւ հայաստան թուրքերէն լեզուներով:

Կը բովանդակէ.

1. Ա. Թղ. 1ա—5ա. Նախադրութիւն-բացատրողական մը (Թրքարարբառ):

Բ. Թղ. 5ա—57բ. Կը խօսի 26 գլուխներու մէջ (Ա.—ԻԶ.) մարդակազմութեան, մարդկային զանազան զգայարանաց, գործարաններու եւ անդամներու դերի եւ դարձմանն այլազան ձեւերու մասին, յիշատակութիւններ ընկնով այս առթիւ Գալիանոսի (Թղ. 2բ, 5ա, 54բ), Ճալիանոսի (Թղ. 42ա), Արդիանոսի (Թղ. 44ա), Մասեհի (Թղ. 45ա), Չաքար օղլուի (Թղ. 45ա) եւ Յովհաննէս Հէքիմի (Թղ. 52բ) մասին (գրուած է հայաստան թրքարարբառ):

2. Թղ. 57բ—99բ. 61 գլուխներու մէջ (Ա.—ԿԱ.) կը խօսուի զանազան բոյսերու, հոռետերու, խոտերու եւ անոնց բուժական յատկութեանց մասին (նոյնպէս թրքարարբառ, տեղ տեղ հայերէն բացատրութիւններով):

3. Թղ. 99բ—131բ. Այս բաժնին մէջ, որ հայերէն լեզուով է, 136 փոքրիկ գլուխներու մէջ (Ա.—ՃԼԶ.) կը տրուին նոյնքան զեղերու պատրաստութեան կերպերը, որոնցմէ մի քանի հատ կու տանք ստորեւ:

Թղ. 99բ. Ա. Վասն դալիթօն եախըլի. Ի՛ն տրամ իւիժ, Ի՛ն տրամ մօմ. սեւ ձուլով հալէ եղջուրին վրայ քսէ:

Բ. Վասն թեղօն շինելոյ. Ը տրամ. իւժ. Ժ տրամ մօմ. ԺԲ տրամ սեւ չամիչ. Ժ տրամ սեւ ձուլ. այնչափ ծեծէ մինչեւ որ ըլնայ:

Գ. Վասն սրղէ մէլհէմի. Ժ տրամ միւր-սեւեւնդ. Ժ տրամ ախըլի, երկուք միատեղ փոշի ըրէ. յառաջ Գ զզալ եողուզ ալ էրէ. յետոյ քացախը կերցուր մինչեւ ըլնայ:

Դ. (Թղ. 100ա). Վասն եաղլամայ. ԺԵ տրամ սապօն. Ժ տրամ ախըլի, երկուք միատեղ փոշի արէ. Ժ տրամ միւրիկ. Գ տրամ սիւլէմանի, զէլթին եաղլով մեղցուր. ԲՃ

տրամ կարաք եղ հալէ. հալանը մուր ալ լից որ կապուտ ըլնայ:

Ե. Վասն դեղին մէլհէմի. ԳՃ տրամ իւիժ. ԲՃ ձէթ. Ծ տրամ տալ մօմիով եփէ քամէ:

Զ. Վասն խասապ մէլհէմի. Լ տրամ իւիժ, Խ տրամ պալ մօմի. Ե հալամիւրայ. Ծ տրամ սեւ ձուլ. մէլհէմ ըրէ:

Է. Վասն կանաչ մէլհէմի. Ծ տրամ իւիժ. ԿԵ տրամ զէթին եաղի. ԺԵ տրամ պալ մօմի. կրակին վրայ եփէ. վար առած ժամանակը արէմի խալեմի ժէնդ էս քանի պողէ ցանէ, յետոյ քամէ. Եւայլն:

Ն. ԳԱՍԱՊԵԱՆ

N. ADONTZ — Samuel l'Arménien, roi des Bulgares. Bruxelles, Académie, 1938. [Արատայ. Mémoires Acad. R. de Belgique, Cl. d. Lettr. XXXIX.] 63 էջբ. զին՝ 15 փր.:

Բուլղարներու պետութիւնը բիւզանդական տիրապետութեան դէմ զիջագիտութեան պաշտպանողը՝ Սամուէլ Κομνηνός (997—1040) Հայ մըն էր, որ թէեւ պատմական նորութիւն մը չէ, սակայն հեղինակը հոս կ'ուսումնասիրէ Բուլղարներու երկրորդ պետութեան պատմութիւնն իր ամբողջութեամբը՝ մասնաւորապէս ժամանակագրական տեսակէտէ: Կ'օգտագործէ աւելի քան կերպով քան որ մինչեւ հիմայ եղած է, արեւելեան աղբիւրներն եւ իրապէս երեւան կը ընթէ բաղմաթիւ ոչ աննշանակ համաձայնութեան եղբներ: Բ. հատուածին մէջ կը խօսի Սամուէլի ծագման մասին հետեւողութեամբ Ասողիկի, զոր կը պաշտպանէ ամէն հնարաւոր առարկութեանց դէմ: Սամուէլին հայրը Նիկողայոս իր երկու Սամուէլ եւ Դաւիթ որդիներով Դերջանէն Կ. Պոլիս (էտարբիս) կու գայ եւ հոն խօսք հանուանուի: Ասողիկի համաձայն ապա Ռոմանոսին՝ Բուլղարներու ցարին ծառայութեան մէջ կը մտնէ եւ անոր մահէն ետքը (997/98. ժամանակագրութեան մասին հմմտ. էջ 13 յջ.) իր որդիները Բուլղարներու առաջնորդութիւնն իրենց ձեռքն կ'անեն: Երբ Կեղերենոս չորս խորհրդակցութեամբ կամ ըստ Ասողիկի «կոմսաձագ»եր կը յիշէ, այսու կը խառնաշփոթէ նա Սամուէլի եւ Դաւիթի՝ բուն «կոմսաձագ»երուն հետ Մովսէս եւ Ահարոն՝ Բուլղարից ցարին՝ Պետրոսի Յովհաննէս եղբոր որդիներն — երկուքն ալ մօր կողմէ հայ, որոնք հետեւաբար

ոչ թէ «կոմսաճաղ»եր, այլ արքունի զարմէն սերած իշխանագուններ են: Գ. հասուածով կը փորձէ ցուցնել՝ թէ Աշոտ Տարօնեցւոյն եւ Սամուէլ ցարին Միւրոսլաւ աղջկան վրայասանական պատմութիւնն — աւանդուած Կեղբնոսէն — սկզբնական անուններու փոփոխութեամբ կրկնուած է Վլադիմիրի եւ Սամուէլի Cossara դուստրին պատմութեան մէջ:

Ուսուցչապետ Աղոնցի այս աշխատասիրութիւնն, ինչպէս ընդհանրապէս անոր բոլոր գրութիւնները, շատ ուշադրաւ եւ ձգիչ են, թէեւ մասնագէտներն անոր ինչ ինչ եզրակացութիւններն անհիմ համարին. այսպէս Ծ. Դեօլզէր շատ խնդրական կը գտնէ այն կարծիքը՝ թէ «Թէոդորոս», որ Lupus Protospatharius համաձայն Dyrrachium քաղաքը 1005ին Վասիլ Բ.ին կը յանձնէ, Գրիսելիոսի որդին ըլլայ (հմմտ. էջ 53) կամ «կամայական եւ անհաւանական» կը գտնէ Աղոնցի որոշ փոփոխութիւնները բնագրին մէջ (Byzant. Zeitschr. 1939, 257 յջ.):

Հ. Վ. Ի.

տ-ի, կնկ-տ-ի, ֆուր-վ-տ-ի, տիր-վ-տ-ի-ֆ եւ այլն: Ասկէ կ'եղրակացնէ հեղինակը թէ լկ-տ-ին ալ նախնարար «դասակարգ ցուցնող» նշանակութիւն ունեցած ըլլալու է, ինչպէս Յովր ԻԴ, 5 տեղիքին մէջ էրր «երէտասարդ» կամ աւելի ճիշդ «պատանի» (junior) երեւան կու գայ: Իսկ լկ- արմատը մեկնելու համար հեղինակը լկն-իւմ (կատ. լկնեցայ) բային օգնութեան կը դիմէ, զոր *լկին կամ *լկուն ձեւերէն յառաջ կը բերէ, ինչպէս դեղն-իւմ՝ դեղ-ինէն եւ այլն: Ապա կ'եղրակացնէ. «Արդ զիւրին է տեսնելը թէ *լկ-ին արմատածեւ (thème) մը հնդեւրոպ. սպասուած վերջաւորութիւնն է *y(u)w-en- (սկ. yuvan-, աւ. y(u)van-, լատ. iuuen-is եւ այլն) ձեւերու»: Ամէնէն զժուարը լկտի մեկնութեան համար լ է եւ առ այս էրր սպացոյց կրնայ միայն Դիւմեղիլ լուծ (բայը՝ լծ-եմ) բառը յառաջ բերել, զոր հնդեւրոպ. *(s)yu-go-էն կը բխեցնէ, հմմտ. սկ. yugam, յուն. ζυγόν, լատ. iugum:

Հ. Վ. Ի.

V. LAURENT — Alliance et filiation des premiers Taronites, princes arméniens médiatisés. «Echos d'Orient» 37 (1938), էջ 127—135.

Բաղրատունեաց այն ճիւղն, որ Տարօնի ժառանգական իշխանն էր, Ժ. զարուն ապաղղայնացման ուղին բռնած էր: Ծառ մը Բաղրատունիներ այս գծէն կը գաղթեն ու կը հաստատուին Կ. Պոլիս եւ յոյն աղիւսականներու հետ ամուսնական կապեր կը հաստատեն: Ասոնք բիւզանդական մատենագրութեան մէջ էրր Ταρανίται = Տարօնեցիք ծանօթ են: Դիւքանժէն (Familiae augustae Byzantinae) ետքը փորձած են բաղմաթիւ գիտնականներ, ի մէջ այլոց A. Grœrer (Byzantinische Geschichten, Graz 1877), W. Fischer Trapezus im 11. und 12. Jahrhundert. արտատպ. Mitt. d. Instituts f. österr. Geschichtsforschung, 21—24) եւ նորագոյն ժամանակներէն Ն. Աղոնց (տես Byzantion IX, 1934, 715—738. X, 1935, 531—551 եւ XI, 1936, 21—42 եւ 577—588) այս հայ աղիւսական ընտանիքին ընդհանուր կամ մասնական ազգարանութիւնը կազմել, որ սակայն ազդերներու չափազանց չքաւորութեան պատճառաւ պարզապէս զերար կը կրկնեն եւ կամ առ առաւելն տկար ու խախուտ ենթազրութիւններ կ'աւելցնեն:

Հարցիս վրայ նոր լոյս մը կը սփռէ Laurentի բրած մէկ ձեռագրական զիւար թեսա-

զիւյ Մէթէորքի Ս. Ստեփանոս (Hagios Stephanos) վանքին մէջ, այս է ԺԱ. դարէն պատրիարքական թուղթի մը հատակոտորը (սկիզբն աղճատուած), որ կը գտնուի ԺԴ. դարուն օրինակուած ձեռագրի մը մէջ եւ ասով կ'աւելնայ նոր ազդեր մը Բաղրատունեաց այս ճիւղի ազգարանութեան համար: Իրապէս ասոր սերունդէն կրնանք համարել հետեւեալները. 1. Դաւիթ-Արքայիկի՝ Տարօնի կառավարող իշխանին († 895) երկու որդիներուն սերունդը, որոնք իրենց հօրեղբորորդւոյն Գրիգորիկի (Krikorikios) դաւադրութենէն ազատելու համար Կ. Պոլիս բերուած են (աւելին ծանօթ էջ): 2. Բագրատի՝ Գրիգորիկի օրինաւոր որդւոյն դաւակներն, որ Լեկապնոսի ընտանիքին ազգական՝ Թէոփիլոպոս Մաղիստրոսի քրոջ հետ ամուսնացած է (անդրադոյն ծանօթութիւն չունինք): 3. Թոռնիկի (Tornikios)՝ Գրիգորիկի Աբու Ղանիմ եղբոր որդւոյն փոքրիկ զուակին սերունդն, որ հօրը մահունէն ետքը Գրիգորիկի որդիներուն դաւադրութեանց պատճառաւ մօրը հետ միասին Կ. Պոլիս փախցուեցաւ: 4. Վերջապէս Գրիգորիկի ապօրինի որդւոյն՝ Աշոտի երկու որդիներուն յաջորդութիւնն, որոնք 968ին բռնի եւ վերջնական կերպով հպատակեցան: Մինչ 1—3 ազգարանութեան համար մեր միակ աղբւրն է Կոստանդին Միրանաժին (de adm. imp. c. 43), չորրորդին համար կը ստանանք արդ Laurentի գտած ձեռագիր պատասխին, որմէ կը տեղեկանանք թէ Բագրատ (πατριχίος Πατριχίος ὁ Ταρανίτης), վերջիչեալ Աշոտի երկու որդիներէն մին կ'ամուսնանայ Միքայէլի (μάγιστρος ὁ βαίχ-τωρ) Վասիլ Գրիստափոր Լիկապնոսի որդւոյն Հեղինէ աղջկան հետ: Իսկ Աշոտի երկրորդ որդւոյն Գրիգորի (τὸν γεγονότα μάγιστρον), ըստ այսմ այն Բաղրատի մէկ եղբոր Իրէնէ դուստրին մասին կ'աւանդէ այս միեւնոյն թուղթը՝ թէ նա Ռոմանոսի՝ «Տարօնեցի պատրիկին» հետ ամուսնացեր է: Թէ վերջինս նոյն է այն Ռոմանոս «տարօնեցի պատրիկին» հետ, որ 978ին Կեղբնոսէն եւ Զոնարասէն կը յիշուի իրր կուսակից Բարգաս Սկլերոսի, կարելի է ապահովաբար հաստատել: Հակառակ Աղոնցի (Byzantion XI, 1936, 22) Laurent կը կարծէ թէ Իրէնէի ամուսինը չի կրնար վերն՝ երկրորդ կարգի մէջ յիշուած Բաղրատի որդին ըլլալ, որովհետեւ այս պարագային իր հօրեղբորորդւոյն աղջկան հետ ամուսնացած պիտի ըլլար,

որ կանոնական իրաւունքով ներեալ չէր, ուստի կ'ենթադրէ թէ Իրէնէի ամուսինը Դաւիթ-Արքայիկի որդիներէն սերած ըլլայ: Ասոր հակառակ Աղոնց նոր զրութեամբ մը (Observations sur la généalogie des Taronites. Réponse au R. P. V. Laurent, Byzantion XIV, 1939, 407—413) կը պաշտպանէ կրկին իր տեսութիւնը պատճառարանելով որ Հայերն ամուսնական այս արգելքը չատ խիստ չէին պահեր:

Գժրախտարար Laurent չի շօշափեր ընաւ այն հարցը թէ ինչ վախճանի համար յատկապէս այս պատրիարքական թուղթը խմբագրուած է: Կարծես այս հարցման պատասխան ըլլալ կը թուի այն պարագան որ այս թուղթին մէջ վերոյիշեալ «մաղիստրոս» Միքայէլի երկու թոռնաղջիկներն ակնատու կերպով կը ներկայանան — երկուքն ալ Թէոփանո անունով, հետեւաբար կրնային չփոթուիլ: Թէոփանո Ա. մօրը կողմանէ թոռնուհին էր Հեղինէին եւ վերոյիշեալ «պատրիկ» Բագրատին (Pankratiosին) — Աշոտի որդւոյն, որ իրր նահապետ այս ճիւղին պարզապէս «Տարօնեցի» կ'անուանուի. ուստի Միքայէլի այս թոռնաղջկան երակներուն մէջ իրապէս Տարօնեցւոյ արիւնը կը հոսէր: Ասկէ բոլորովին զուրկ էր սակայն Թէոփանո Բ., որովհետեւ սա թոռնուհին էր «մաղիստրոս» Միքայէլի երկրորդ դուստրին՝ Սոփիայի — ամուսնացած Կոստանդինոսի (πρωτοπαθάριος ὁ Πατριχίος) հետ. այս ամուսնութենէն ծնած աղջիկն Աննա եւ ասոր սորը Յովհաննէս (πρωτοπαθάριος ὁ Παρσαχουστίνος) ծնողքն են Թէոփանո Բ.ի: Ուստի վերջինս կրնար անարգել ամուսնանալ վերոյիշեալ Ռոմանոս Տարօնեցւոյն եւ Աշոտի թոռնուհւոյն՝ Իրէնէի ամուսնութենէն յառաջ եկած Թէոփիլոպոս որդւոյն հետ, որ իրաւունքն ունէր «Կրկնատարօնեցի» (Διπλοταρανίτης) անուանուելու: Ըստ այսմ կ'երեւայ թէ՛ Թէոփիլոպոսի եւ Թէոփանոյի միջեւ կնքուած ամուսնութեան օրինաւոր ըլլալն ապացուցանելու համար պատրիարքական այս թուղթը զոյուցիւն առած է: Այսու կը մեկնուի նաեւ այն պարագան որ Ռոմանոս Տարօնեցւոյն ծագման մասին ոչինչ կը հաղորդուի (տես նաեւ W. Hengstenberg, Byz. Zeitschr. 1939, 256 յջ.): Laurent, որ այս պատրիարքական թուղթին մէջ յիշուած ընտանեկան անունները մասնակի ըմբռնութեան կ'առնէ, մասնանիշ կ'ընէ առանձնապէս այն իրողութիւնը՝ թէ ինչպէս փոքրասիական

G. DUMÉZIL — Le plus vieux nom arménien du «jeune homme». Bulletin de la Société linguistique de Paris, 39 (1938), էջ 185—193.

Հիմ անունով Յովր ԻԴ, 5, ուր Եօթանանից զմեզ... ἄρτος εἰς νεωτέροισι տեղիքը թարգմանուած է հայերէնի մէջ «բաղցրացաւ... հաց ընդ լկտիս», կը ջանայ հեղինակն ազգացուցանել թէ լկտի սկզբնական իմաստն եղած է «պատանի, երիտասարդ»: Նախ բառի կազմութիւնը կը մեկնէ —ու եւ —ու ածանցներով (ինչպէս քարու եւ քար-ու, հմմտ. յուն. -ώδης), ընդլայնուած —իով, այսպէս՝ —ու-ի (—ու-ին անկումով) եւ —ու-ի: Այս երկու ածանցները կը կազմեն 1. ածականներ, 2. հաւաքական բառեր, ինչպէս՝ ոսկր, ած. ոսկր-ու, հաւաք. ոսկր-ուի (յատկապէս *τὸ ὄστωδες, ասկէ τὸ ὄστω) եւ այլն: Ոսկեղարեան հայերէնի մէջ —ու-ի ածանցն աւելի ցանցառ է քան —ու-ի, զոյուցիւն ունի միայն մէկ բառի մէջ իրր հաւաքական եւ այս է մանկ-ու-ի (յատկապէս *τὸ παιδικόν, ասկէ οἱ παῖδες), մինչ միջին հայերէնի կամ սամկորէնի մէջ —ու-ի (նոր արտասանութիւնը —ու-ի) կամ բաղադրուած ածանցը —ը-ը-ի զեռ ուրիշ հաւաքականներ ալ կը կազմեն, որոնք «մարգկային որոշ գառակարգ մը կը ցուցնեն հակադրութեամբ ուրիշ գառակարգի», ինչպէս այրկ-

մեծ կալուածատէր վերին աղնուական դասակարգը նման ինամութիւններով կը դերքն օրէ օր կը զօրացնէր, մինչեւ որ Վասիլ Բ. տասներորդ դարուն վերջն ասոր առջեւն աւաւ: Մասնաւորապէս Բաղրատ Տարօնցւոյն ամուսնութիւնը Լեկապենոսեան Հեղինէի հետ քաղաքադիտական մեծ գործ մըն էր:

Հ. Վ. Ի.

P. BRANDHUBER C. SS. R. — Die sekundären Lesarten bei I Kor. 15, 51, ihre Verbreitung und Entstehung. Biblica, Vol. 18 (1937), էջ 303—333, 418—438:

Ա. Կոր. ԺԵ, 31 տեղիքն կը ներկայանայ հետեւեալ 5 տարբերակներով.

Տարբ. 1. παντες μεν ου κοιμηθησομεθα παντες δε αλλαγησομεθα (ամենքեան ոչ ննջեսցուք այլ ամենքեան նորոգեսցուք):

Տարբ. 2. παντες μεν ου κοιμηθησομεθα ου παντες δε αλλαγησομεθα (ամենքեան ոչ ննջեսցուք եւ ոչ ամենքեան նորոգեսցուք):

Տարբ. 3. παντες μεν κοιμηθησομεθα ου παντες δε αλλαγησομεθα (ամենքեան ննջեսցուք այլ ոչ ամենքեան նորոգեսցուք այսպէս հայ. թարգմանութեան մէջ):

Տարբ. 4. παντες μεν αναστησομεθα ου παντες δε αλλαγησομεθα (ամենքեան յարկցուք այլ ոչ ամենքեան նորոգեսցուք):

Տարբ. 5. παντες μεν κοιμηθησομεθα παντες δε αλλαγησομεθα (ամենքեան ննջեսցուք եւ ամենքեան նորոգեսցուք):

Այս տարբերակներն անձուկ կապ ունին Մարկիոսի հետ: Երկրորդ տարբերակն ուղակի իրմէ ստեղծուած բնագիր մըն է, որով Քրիստոսի գալստեան աթիւ արդարներուն՝ սյակիքն Մարկիոնեաններուն ունենալիք կերպարանափոխութեան մասին իր տարօրինակ կարծիքը կ'ուզէր պաւղոսեան ցուցնել: Մարկիոնեան աստուածաշունչով հասաւ տարբերակս Արեւելք, ուր ասոր հակառակ կաթողիկէից կողմէն — զուցէ Անտիոք կամ Եգիպտոս — Տրդ տարբերակը մէջտեղ ելաւ: Ժամանակ մը նաեւ Հաղարամեայք գործածեցին 2րդ տարբերակը՝ թէեւ իրենց մտքով հասկըցուած եւ ասոնց միջնորդութեամբ հասաւ Եգիպտոս, ուր P⁴⁶ ձեռագրին մէջ մուտ գտաւ: Մարկիոսի վարդապետութեան դէմ կողուած ժամանակ՝ 155—170ի շրջանին հոսմէական Եկեղեցւոյն մէջ «արեւմտեան» բնագրին հիման վրայ 3րդ եւ 4րդ տարբերակներն ստեղծուեցան մարմնոյ ընդհանուր յարու-

թեան վարդապետութիւնն ապահովցնելու համար, եւ այն բերանացի մեկնութեամբ ինքն իրմէ 4րդ տարբերակը յառաջ եկաւ 3րդէն, միայն թէ սահմանափակ մնաց լատին. թարգմանութեան մէջ, որուն հետ միասին ծաղում առած էր: Այս 3րդ տարբերակն Արեւմուտքի «արեւմտեան» բնագրին մէջ մեծ ծաւարում գտաւ, որուն կը նպաստէր արդէն այսպէս կանուխ զարգացած եւ ձեւուած սկզբնական մեղքի եւ մահուան վարդապետութիւնը: Մարկիոնեաններու կամ հաղարամեաններու հակառակորդներու կողմէն այս 3րդ տարբերակն ամէնէն ուշ Գ. դարուն Եգիպտոս բերուեցաւ: Ինչպէս կը տեսնուի, Որոզինէս զայն տակաւին չէ ճանչցած, բայց զուցէ անցողակի Տրդ տարբ. գործածած է: Թերեւս Դիոնիսիոս Աղեքսանդրացւոյն մղած կռիւր Նեպոս եպիսկոպոսին հաղարամեայ վարդապետութեանց դէմ այս 3րդ տարբերակին ճոխութիւնը բարձրացուցած ըլլայ: Եթէ ոչ յառաջագոյն, բայց ասիկ քիչ մ'ետքն արդէն եգիպտական գրչախումբի ձեռագիրներուն մէջ մուտք կը գտնէ եւ կը հասնի Կեսարիա (Պաղեստին): Հաւանաբար տեղւոյս մատենադարանին հոշակաւոր Պամփիլեան մէկ ձեռագրին մէջ ալ գոյութիւն ունէր: Ասիկա Դ. եւ Ե. դարերու ընթացքին Կեսարիա եւ Աղեքսանդրիա առաջին տարբերակը կամաց կամաց վտարեց եւ նոյն իսկ եթովպերէն թարգմանութեան մէջ ընդունելութիւն գտաւ. Որոզինէսի սլաւոնական զրութեան հրատեչտ տալն եւ մահուան ընդհանուր ըլլալը շեշտելն ասոր ճամբայ հորդեցին: Արեւելեան Ասորիք (եւ ասիկ ալ ապա Հայաստան) զուցէ արդէն կանուխէն անմիջնորդապէս Հոռոմէն եկած ըլլայ — թերեւս Տատիանի միջնորդութեամբ: Սակայն շատ լաւ կերպով կրնայ նմանապէս Եգիպտոսէն — զուցէ կեսարական բնագրով մը — մտած ըլլայ: Յոյն ձեռագիրներէն անբեւութացաւ շուտով 2րդ տարբերակն եւ դարեր ետքը նաեւ 3րդը. միայն հայերէն եւ եթովպերէն թարգմանութեան մէջ մնաց: Լատին թարգմանութեան մէջ տիրոջն եղաւ 4րդ տարբերակն, ասոնց սակայն անվերապահ ընդունելութիւն եւ միասնական մեկնութիւն մը վայելել կարենալու: Սակայն եւ այնպէս անիկա ընդհանուր յարութեան յայտնեալ վարդապետութիւնը (Յովհ. Ե, 28 յճք. Գործք Ա. ԻԳ, 15. Ա. Կոր. ԺԵ, 35—56) ամէնէն յաջող կերպով կ'արտայայտէ:

Հ. Վ. Ի.

Verlag: Mechitharisten-Kongregation. — Für den Inhalt verantwortlich P. Mesrop Habozian. — Druck: Mechitharisten-Druckerei. — Alle Wien 62, Mechitharistengasse 4.

